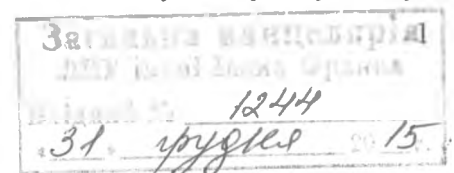

Спеціалізованій вченій раді
Д 35.051.03 у Львівському
національному університеті
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Січових
Стрільців, 14

ВІДГУК

Офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента Ірини Володимирівни Басистої про дисертацію Татарина Ігоря Івановича «Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні» (Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2015), представлену на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Вимоги, які ставляться нормативними і методичними документами щодо оцінки дисертаційних досліджень здобувачів наукових ступенів, насамперед стосуються визначення їх актуальності. Вважаю, що тема рецензованого кандидатського дослідження *є насправді актуальною*. Адже одним з основних завдань кримінального провадження є охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть в ньому участь, у тому числі й майнових. Реалізація зазначених завдань покладена на органи внутрішніх справ, які розслідують левову частину вчинених у державі злочинів. Слідча практика свідчить про низку факторів, які негативно впливали на результативність цієї роботи в умовах дії КПК 1960 року і продовжують впливати на сьогоднішній день. Одним із негативних факторів є недосконалість кримінального процесуального законодавства, яка мала місце за КПК 1960 року і аналогічна ситуація спостерігається і в сучасних реаліях. Так, відповідно до статті 50 КПК 1960 року цивільним позивачем визнавалися громадянин, підприємство, установа чи організація, які зазнали матеріальної шкоди від злочину і пред'явили вимогу про відшкодування збитків. Про визнання цивільним позивачем чи про відмову в цьому особа, яка провадила дізнання, слідчий, суддя виносили постанову, а суд – ухвалу.

Цивільний позивач або його представник мали право: подавати докази; заявляти клопотання; брати участь у судовому розгляді; просити орган дізнання, слідчого і суд про вжиття заходів до забезпечення заявленого ними позову; підтримувати цивільний позов; ознайомлюватися з матеріалами справи з моменту закінчення досудового слідства, а в справах, в яких досудове слідство не провадилось, – після призначення справи до судового розгляду; заявляти відводи; подавати скарги на дії особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суду, а також подавати скарги на вирок або ухвали суду в частині, що стосується цивільного позову, а за наявності відповідних підстав – на забезпечення безпеки. Цивільний позивач був зобов'язаний на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора і суду пред'являти всі необхідні документи, зв'язані з заявленим позовом.

У чинному КПК ряд прогалин та колізійних положень КПК 1960 року знайшли своє вирішення, але появились нові проблемні аспекти, які потрібно знову вирішувати у рамках вже нового, діючого на сьогоднішній день правового поля.

Тому можу з упевненістю констатувати про те, що проблема забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні є недостатньо розробленою з теоретичної сторони та нагальною – із практичної. Особливо гостро вона постала із вступом в дію Кримінального процесуального кодексу 2012 року, так як до вже накопичених за десятиліття не вирішених дилем додалися нові, імплементовані та не апробовані правовим полем України. Слід врахувати і той факт, що загальна сума матеріальної (моральної) шкоди, установлені судом за вироками, що набрали законної сили 2012 року становила майже 2,9 млрд. грн., 2013 року – 6,2 млрд. грн., 2014 року – 10,5 млрд. грн. Як показує наведена статистика заподіяння шкоди злочинною діяльністю та її відшкодування істотно зростає.

Саме тому наукові пошуки Ігоря Івановича видаються своєчасними та такими, що слідує із «перепитій» практичної діяльності органів

досудового розслідування, а також несуть у своїй сутності гідний «науковий приріст» для кримінальної процесуальної науки.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали наукові праці багатьох вчених, що розкривають концептуальні положення щодо прав потерпілої особи (як фізичної, так і юридичної), у тому числі й права на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, ефективності процесуальних механізмів такого відшкодування, зокрема: С. О. Александрова, Ю. П. Аленіна, Б. Л. Ващук, О. П. Герасимчука, М. І. Гошовського, М. В. Гузели, С. В. Давиденко, В. Г. Даєва, Н. С. Карпова, Х. Р. Кахнич, Л. Д. Кокорєва, Я. О. Клименка, Р. В. Корякіна, О. В. Крикунова, О. П. Кучинської, О. М. Ларіна, В. Т. Нора, С. І. Остапенка, В. Я. Понаріна, І. І. Потеружі, Т. І. Присяжнюка, В. М. Савицького, М. В. Сіроткіна, Л. Д. Удалової, Н. Б. Федорчука, Л. І. Шаповалової й інших.

Слід відзначити, як позитивний момент рецензованої дисертації про те, що здобутки перелічених вище науковців не лише задекларовані здобувачем у відповідному структурному елементі вступу до дисертації, а їх дисертантом систематизовано використано як вихідні науково-теоретичні основи дослідження обраної теми.

Проведений здобувачем аналіз законодавства, літературних джерел та матеріалів кримінальних справ (проваджень) показує, що при значній увазі до задекларованої проблеми, вона все ж таки продовжує залишатися недостатньо дослідженою, що зумовлює недоліки та суттєві труднощі, як при прийнятті, так і при реалізації процесуальних рішень про відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні.

Для потерпілої від кримінального правопорушення особи важливими є саме реальність та обсяги відшкодування такої шкоди, при цьому обидва критерії прямо залежать від ефективності та своєчасності спрямованих на забезпечення такого відшкодування дій органів досудового розслідування та оперативних підрозділів. Проте, як зазначають науковці, які здійснювали

аналіз кримінальних справ у різних регіонах України за попередні роки, в середньому 40% потерпілих не отримували жодного відшкодування завданої їм злочином шкоди, що не узгоджується з нормами, які регламентують відносини у сфері відшкодування шкоди, не лише вітчизняного законодавства, а й міжнародно-правових актів, ратифікованих Верховною Радою України.

Зазначені обставини у своїй сукупності й зумовили *актуальність* обраної Ігорем Івановичем теми дисертації, у процесі підготовки якої досліджено проблеми забезпечення відшкодування потерпілому заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди не лише органом досудового розслідування, але й за активної участі (залучення) оперативних підрозділів до розшуку майна та інших цінностей винних осіб, формування на цій основі конкретних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Тому вважаю, що дисертанту необхідно віддавати пріоритет у дослідженні зазначеної науково-прикладної проблеми, а саму проблему слід визнати вельми актуальною, а мету дослідження – визначення та вивчення актуальних питань вдосконалення діяльності органів досудового розслідування для підвищення її результативності у забезпеченні на досудовому розслідуванні відшкодування потерпілим шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням; розробку науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства та слідчої практики щодо такого відшкодування (с.б дисертації) – важливою для правової науки та правотворчої і правореалізаційної практик.

Обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації.

Сформульовані в дисертації та публікаціях дисертанта (13 наукових працях, серед яких 4 наукові статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених МОН України, 1 стаття – в іноземному

фаховому виданні, та 8 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах) наукові положення, висновки, рекомендації в цілому є обґрунтованими і переконливими. Їх теоретичний фундамент становлять наукові положення, сформульовані вченими у галузі філософії, соціології, теорії права і держави, цивільного права та процесу, кримінального процесуального права та інших галузей знань, причому не лише вітчизняних авторів, але й зарубіжних. Вони ґрунтуються на чинному вітчизняному і зарубіжному законодавстві (останнє використовується для порівняння), на емпіричній основі (матеріали вивчення понад 200 кримінальних справ (проваджень) за 2010-2014 роки, розглянутих, вирішених судами Львівської області; інтерв'ювання 96 слідчих).

Про діапазон вивчення ним наукових підходів до питань сформульованої наукової позиції говорить і список використаних джерел, що нараховує 265 найменувань.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків, рекомендацій, що виносяться на захист.

Про достовірність наукових положень та висновків, що з них випливають, говорить глибока і всебічна їх аргументація даними, одержаними дисертантом не лише з правових наук, а й з фундаментальних наук: філософії, соціології тощо; даними проведеного ним інтерв'ювання 96 слідчих, широким спектром методів пізнання, що були використані в ході дослідження (с.3 автореферату). В комплексі ці дані забезпечують достовірність одержаних результатів: наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих моделей правових норм.

Про достовірність одержаних результатів засвідчують і ті обставини, що сформульовані дисертантом положення, висновки і рекомендації, одержали визнання, вони прийняті до впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів (с.5 автореферату), у навчальний процес.

Наукова новизна одержаних результатів полягає насамперед в тому, що дисертант чи не найперше у вітчизняній правовій науці зробив спробу (і

як показав аналіз дисертації та опублікованих ним праць – успішно) розробити й сформулювати на основі аналізу теоретичних положень і вивчення правозастосовної практики низку нових теоретичних положень і висновків, які розширюють уявлення та визначають перспективи наукового забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні (с.8-9 дисертації).

Ігорем Івановичем на основі нового Кримінального процесуального кодексу України дано авторську дефініцію шкоди, яка може бути завдана кримінальним правопорушенням; під такою шкодою пропонується розуміти зменшення або знищення майнових/приниження особистих немайнових благ потерпілої від кримінального правопорушення особи. Ця шкода заподіюється безпосередньо майну потерпілого шляхом викрадення, втрати, пошкодження або його знищення, особистим благам особи – приниження її честі і гідності та ділової репутації; запропоновано новий підхід до формування низки традиційних завдань, пов'язаних із забезпеченням відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Складовими елементами системи удосконалення вказаної діяльності мають бути: удосконалення освітнього рівня працівників правоохоронних органів, а також вирішення проблеми їх кадрового забезпечення; впровадження досягнень науки і техніки, використання нетрадиційних засобів розшуку майна, інших цінностей (поліграфа, гіпнозу); виявлено основні групи процесуальних та криміналістичних, зокрема тактичних, недоліків, що зустрічаються у слідчій практиці щодо забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, пов'язаних з заявленням цивільного позову у кримінальному провадженні, визначенні його обсягу, часу заявлення, а також проведення відповідних заходів з метою виявлення та збереження майна, на яке накладено арешт.

Дисертантом удосконалено поняття цивільного позову про відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди у кримінальному провадженні як вимоги потерпілої особи, яка зазнала

майнової/моральної шкоди від кримінального правопорушення, її повноважного представника або в її інтересах прокурора до підозрюваного/обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть майнову відповідальність за його дії, про відшкодування цієї шкоди; ця вимога заявлена під час досудового розслідування слідчому, прокурору або судді (суду) до початку судового розгляду, може бути уточнена в його процесі та має вирішуватись судом разом із кримінальним провадженням; поняття «майнова шкода» як шкода, заподіяна кримінальним правопорушенням безпосередньо майну потерпілого шляхом викрадення, втрати, пошкодження або знищення, до складу якої входить як пряма шкода, викликана будь-яким із зазначених способів, так і грошові витрати на відновлення здоров'я, а в разі смерті особи – на поховання і утримання непрацездатних членів сім'ї; поняття «супутній майновий збиток» як шкода, що завдається власникові майна (потерпілому) під час підготовки до вчинення кримінального правопорушення, проникнення для його вчинення та в результаті приховування слідів правопорушення тощо; структуру типових тактичних операцій, спрямованих на забезпечення відшкодування шкоди, зокрема за рахунок тактичної операції «Встановлення характеру і розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням»; процесуальні норми, які б визначали порядок добровільного відшкодування підозрюваним/обвинуваченим завданої потерпілому майнової та/або моральної шкоди.

Також у дисертації дістали подальший розвиток поняття «забезпечення відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням», під яким необхідно розуміти комплекс дій процесуального, оперативно-розшукового та організаційного характеру, спрямованих на розшук, виявлення і арешт майна (майнових прав), інших цінностей з метою забезпечення заявленого у кримінальному провадженні цивільного позову, а також можливої їх конфіскації; класифікація майнової шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням. Запропоновано класифікувати її на основну і додаткову;

форми взаємодії між органами досудового розслідування і оперативними підрозділами щодо забезпечення відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди.

Це основні, але далеко не повні наукові положення проведеного дисертантом дослідження. Немало з них удосконалюють та надають подальшого розвитку зазначеній проблематиці, але немає необхідності на них детально зупинятися, оскільки вже перелічених вище положень достатньо для характеристики дослідження як оригінального. Крім того, переважна більшість наукових положень і висновків, що містяться в дисертації, буде піддана експертній оцінці під час аналізу й оцінки змісту дисертації та її автореферату.

Аналіз та оцінка змісту дисертації.

У розділі першому дисертації її автор досліджує питання поняття і видів шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням; нормативно-правового регулювання відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Слід відзначити, що принципове бачення автором даної проблематики в цілому не відрізняється від усталених положень чинного кримінального процесуального законодавства. Узагальнюючи різні наукові підходи до визначення поняття шкоди, Ігор Іванович приходить до переконання у тому, що її необхідно розглядати (шкоду), як об'єктивну категорію, що являє собою ті негативні зміни, які настали в майновому, фізичному, психічному, моральному стані особи внаслідок учинення злочину (стор. 14 дисертації).

Досить переконливими і такими, що слідує із практики розслідування кримінальних правопорушень, є висновки здобувача про те, що шкода, завдана кримінальним правопорушенням, завжди здійснюється конкретною особою. У даному випадку особа, яка його вчиняє, впливаючи при цьому на об'єкт, ставить визначену для себе мету, наприклад, викрасти майно або запламувати добре ім'я за допомогою засобів масової інформації і т.д. За такого підходу основоположним моментом у визначенні поняття шкоди,

завданої кримінальним правопорушенням буде наявність зв'язку шкоди, як підстави визнання особи потерпілою, з об'єктом злочинного посягання, як власне категорії, котра охороняється кримінальним законом. Тобто, така шкода повинна входити до поняття «наслідки кримінального правопорушення», а отже, охоплювати і можливість його вчинення (стор. 14-15 дисертації).

Погоджуюся із такою авторською позицією в тій частині, що означений підхід має стати висхідним при плануванні розслідування в цілому щодо злочинів із матеріальним складом та одним із елементів наступальних кроків на шляху відшкодування завданих кримінальним правопорушенням збитків.

Суттєвим здобутком дисертанта у процесі опрацювання вказаних питань є не лише хронологічний дискурс, присвячений стану наукової розробленості проблеми забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, а й автентичний, принциповий підхід до формування автором базових понять та категорій. В першу чергу це стосується правильного розуміння ним базового причинно-наслідкового співвідношення, зокрема: «заподіяна посяганням шкода визначає характер і ступінь суспільної небезпеки злочину», а «характер і ступінь наслідків, що настали, відіграють роль критерію розмежування кваліфікованих і простих складів злочинів та інших правопорушень» (стор. 15 дисертації).

Щодо класифікації видів шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, то Ігор Іванович цілком резонно резюмує про те, що немає необхідності законодавчо виокремлювати поряд із майновою та немайновою інші види шкоди, завдані потерпілим, оскільки всі їх можливі варіанти так чи інакше входять або до складу майнової шкоди (збитків – майнові втрати та/або недержані доходи) (ст. 22 ЦК України) або до складу нематеріальної (політична, моральна, фізичні страждання та ін. шкода). Вони мають розглядатися як родові і видові поняття. Однак, така класифікація є необхідною у межах визначення видів майнової та особистої немайнової

(моральної) шкоди (ст. 23 ЦК України), завданої кримінальним правопорушенням, для визначення розміру завданих збитків та розміру відшкодування (компенсації нематеріальної – моральної шкоди) (стор. 23 дисертації).

Як гідний учень корифея сучасної кримінальної процесуальної науки, дисертант вірно розмежовує поняття «матеріальна шкода» та «майновий збиток», цитуючи нашого вчителя, академіка Василя Тимофійовича Нора: «матеріальна шкода як один із шкідливих наслідків вчиненого злочину виникає не тільки внаслідок посягання на відносини власності в формі певних матеріальних об'єктів. Вона виникає і при посяганні на особу громадянина і його права, саме тому матеріальні наслідки вчиненого злочину виражаються насамперед у майновому збитку, який заподіюється, перш за все матеріальним об'єктам/предметам злочинного посягання, які піддаються кількісній характеристиці» (стор. 25 дисертації).

Однак у процесі наукового пошуку дисертант формує власні висновки, які притаманні «юнацькому максималізму», проводячи також і децю критичний аналіз не лише наукових переконань «молодих» процесуалістів, а й знаних провідних фахівців. Для прикладу це стосується можливості та підстав відшкодування так званої «упущеної вигоди» щодо яких, як на мене, вперше доступно і зрозуміло в рамках кримінальної процесуальної доктрини пролив світло вельмишановний академік Василь Тимофійович Нор, констатує: «повний обсяг (розмір) майнової шкоди, як відомо, криє в собі як позитивну шкоду в майні, так і неодержані доходи. При цьому відшкодування шкоди в натурі (надання замість знищеної або пошкодженої речі того ж роду і якості, лагодження її тощо) не є перепорою до відшкодування, крім того, ще й заподіяних збитків у вигляді неодержаних доходів. Потерпіла особа їх одержала б, якби не було вчинено злочину».

Із даного приводу слід навести таку цитату із дисертаційного дослідження: «...Проте судовій практиці відомі випадки, коли у поверненні

грошового еквівалента упущеної вигоди в рамках кримінального процесу постраждалим відмовляють» (стор. 29 дисертації).

Як на мене, то наведе свідчить, що Ігор Іванович є толерантною, сформованою «науковою особистістю», яка здатна віддати належну данину усталеним науковим переконанням, окрім того може гідно їх продовжувати, примножувати та удосконалювати.

У розділі 2-му дисертантом у власний, інтерпретований спосіб, поряд із «традиційними», обґрунтовано інші форми забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Проведеним аналізом тексту рукопису встановлено, що значна кількість дефініцій, висновків, пропозицій та уточнень автора є своєчасними та слідує із потреб практичної діяльності слідчих підрозділів. Зокрема, «якщо кримінальне правопорушення вчинили кілька осіб, то на них слід покласти солідарну відповідальність тільки за заподіяну шкоду у епізодах кримінального правопорушення, в яких встановлено їх спільну участь. При притягненні до кримінальної відповідальності в одній справі, але за самостійне кримінальне правопорушення, не пов'язані спільним наміром, особи несуть часткову, а не солідарну відповідальність, так само, як і особи, одних з яких засуджено за корисливі правопорушення, а інших, наприклад, за халатність. Отже, необхідним є надати можливість цивільному позивачу, після з'ясування такого роду обставин, уточнити цивільний позов.

Крім того, оскільки за ч.2 ст.1190 ЦК України за заявою потерпілого суд може визначити відповідальність осіб, які спільно завдали шкоди, у частці відповідно до ступеня їхньої вини, виглядає доцільним закріплення зазначеного положення і в діючому кримінальному процесуальному законодавстві, адже воно в більшій мірі відповідає завданню кримінального судочинства – відшкодуванню шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, адже при визначенні виду відповідальності в такому випадку враховуються інтереси позивача. Крім цього, можливість покладення часткової відповідальності дозволить виключити випадки

встановлення відповідальності основним і другорядним учасниками кримінального правопорушення в однаковому обсязі. Особливо актуальним це питання постає при вирішенні цивільного позову в кримінальних провадженнях за кримінальні правопорушення, які вчинені організованою групою та злочинною організацією. Як відомо, для цих категорій кримінального правопорушення характерним є як розподіл ролей кожного зі співучасників, так і розподіл «здобичі» від злочинної діяльності, більша частка якої переважно дістається найбільш небезпечному співучаснику – організатору, а отже, і він повинен нести більшу як кримінальну, так і цивільну відповідальність. Тому потрібно законодавчо передбачити можливість подання цивільним позивачем уточнених позовних вимог і не лише до початку безпосереднього розгляду кримінального провадження та цивільного позову по суті, але й до закінчення судового дослідження обставин кримінальних правопорушень» (стор.66-68 дисертації).

Формулюючи такі обґрунтовані умовиводи, здобувач, як бачимо, часом вживає не «зовсім» юридичні чи наукові терміни, як от «..більшу як кримінальну, так і цивільну відповідальність» тощо. Однак це закономірно і виправдано, адже «переповненість науковими емоціями» свідчить про сформованість власної наукової позиції та самостійність і творчість у наукових пошуках, що, нажаль, не кожному здобувачу та його дисертації притаманно.

У розділі 3-му Ігор Іванович звертається до можливостей кримінальних процесуальних засобів забезпечення відшкодування шкоди; перспектив належної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами для виконання завдань, пов'язаних із відшкодуванням шкоди; шляхів удосконалення діяльності оперативного підрозділу для підвищення ефективності відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди та надання допомоги слідчому.

Вельми переконливими є здобутки дисертанта в розрізі того, що дійсно законодавчі формулювання щодо поняття негласних слідчих (розшукових)

досудового розслідування, спрямовані на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням (стор. 117 дисертації).

Таким чином, не дивлячись на окремі неточності, дисертант фактично розробив власну концепцію шляхів вдосконалення забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні.

Зрозуміло, що не зі всіма науковими положеннями і висновками у дисертації можна беззастережно погодитись. Це, власне, й стане предметом дискусії під час її захисту, але дисертанту не можна відмовити у розумінні піднятих ним проблем, послідовності та логіці їх дослідження, переважно власного бачення щодо їх вирішення та чіткості викладу матеріалу.

Разом з тим, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, не можу не відзначити, що воно містить також положення, висновки і пропозиції, які мають (принаймні для мене) дискусійний характер та вимагають додаткової аргументації, яку сподіваюся почути під час захисту, тож, зупинюсь на них, зокрема:

1. На стор. 8, 11 автореферату та у різних місцях другого розділу дисертації, а також у висновку за номером сім Ігор Іванович пропонує удосконалити у КПК процедуру добровільного відшкодування шкоди підозрюваним/обвинуваченим або за їх згодою іншими фізичними чи юридичними особами приватного права, так як неналежне врегулювання її в КПК України є однією з перешкод до застосування на практиці.

Із даного приводу здобувач моделює нову частину четверту статті 127 КПК України такого змісту: «Підозрюваний, обвинувачений, а також за його згодою інша фізична чи юридична особа приватного права мають право добровільно внести на депозитний рахунок органу досудового розслідування чи суду кошти для забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням».

Виникає ряд логічних запитань, а саме:

- чи по всіх складах кримінальних правопорушень (або ж чи існують взагалі такі, по яких доцільно) виправданим буде вносити кошти на депозитний рахунок органу досудового розслідування чи суду і чому дисертант веде мову саме про депозитний рахунок;

- яке ставлення дисертанта до добровільного відшкодування шкоди, для прикладу, в рамках укладеної угоди про примирення. А тут дійсно криється цілий пласт проблем, які вимагають нагального наукового вирішення та практичного втілення наукових напрацювань. Мова може йти про медіацію, яка в своїй суті переслідує два «корисні начала», зокрема: реальне примирення сторін та дієве і повне відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. В останні роки в Україні зроблено послідовні кроки на шляху запровадження відновного правосуддя, яке в більшості цивілізованих країн поширено вже понад 25 років. Цей процес успішно розвивається на теренах Європи, США, Австралії, Нової Зеландії. Серед європейських держав воно законодавчо закріплено в Австрії, Бельгії, Великій Британії, Норвегії, Фінляндії, Польщі та Чехії. Здійснено перші кроки у Данії, Швеції, Нідерландах, Ірландії, Люксембурзі, Іспанії та Італії. У Росії програми примирення діють протягом декількох років.

У чинному КПК глава 35 присвячена кримінальному провадженню на підставі угод. Цей крок законодавця слід визнати новаторським та революційним з огляду приведення кримінального процесуального законодавства у відповідність до Європейських стандартів. Так як такий різновид угоди, як угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим має широке застосування у США та країнах Європи. Однак у практиці слідчих підрозділів виникає ціла низка проблем, які напряму пов'язані із неналежним унормуванням цієї діяльності у чинному кримінальному процесуальному законодавстві.

На моє переконання великі проблеми у практичній діяльності слідчих підрозділів створює неправильна конструкція та формулювання частини 1 статті 469 КПК України. Такі дані підтверджують і 87 (39,5 %) із 220

опитаних мною в рамках кафедрального наукового дослідження слідчих. Так як у цій частині норми зазначено, що угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Із проведеного аналізу даної частини норми слідує, що існує прогалина, яка стосується *трьох аспектів*, а саме: не унормованого поняття, процесуального статусу особи за участю якої відбувається укладення угоди про примирення та порядку її залучення до кримінального провадження; неправильного розуміння законодавцем процедурних елементів, які пов'язані із укладенням такої угоди; невизначеною метою угоди, яка б відповідала задачам відновного процесу, який є суттю розглядуваного особливго порядку кримінального провадження. Як на мене, то це широке поле для наукової дискусії, з якої Ігор Іванович спробував себе чомусь «виключити».

2. На стор. 11 автореферату, а також 29-30 дисертації Ігор Іванович цілком адекватно і закономірно актуалізує нашу увагу на проблематиці компенсації упущеної вигоди. Однак дисертант не формулює рекомендацій щодо її ефективного і об'єктивного доведення в рамках кримінального провадження. З огляду опонента, результати наукового пошуку, проведеного здобувачем, дозволяють досить ефективно виконати таке завдання.

3. В описовій частині відгуку вже відзначалося, що Ігор Іванович зумів розмежувати поняття «шкода» і «збиток», при цьому такі поняття як «відшкодування» і «компенсація» чомусь лише оглядово привернули увагу нашого здобувача, не дивлячись на той факт, що вони між собою тісно пов'язані.

4. Поряд із детальним розглядом проблематики процесуального статусу потерпілого, цивільного позивача поза увагою Ігоря Івановича залишилося

питання щодо підстав прийняття та процесуальної форми рішення про відмову у визнанні цивільним позивачем.

5. На сторінці 13 автореферату, а також у тексті дисертації та висновку до неї за номером 14 дисертант пропонує, серед іншого, доповнення до частини 1 статті 168 КПК України, зокрема положення «Факт передання тимчасово вилученого майна засвідчується протоколом» продовжити словами: «який має бути підписаний уповноваженою службовою особою та понятими, а у випадку їх відсутності – представником житлової установи або організації за місцем знаходження житла чи іншого володіння».

По-перше, із даного приводу хотілося б почути коментарі автора щодо розуміння ним проблематики, яка закладена законодавцем у формулюванні частини 1 статті 168 КПК, зокрема повноважень будь-якої особи, яка законно здійснила затримання, проводити тимчасове вилучення майна та процесуального оформлення факту його передання протоколом. Також доречними були б рекомендації автора із даного приводу.

По-друге, кого має на увазі дисертант під поняттям «уповноважена службова особа» і чому він аксіоматично переконує нас у необхідності присутності понятих, чи не створить таке доповнення цілу низку нових проблем у практичній діяльності слідчих та інших підрозділів сучасної поліції і з огляду яких переконань здобувача таке уточнення є нагальним.

6. У переліку умовних позначень та у тексті дисертації Ігор Іванович вживає аббревіатури та словосполучення, які на сьогоднішній день є не коректними в силу вступу в дію Закону України «Про Національну поліцію», нового Положення «Про Міністерство внутрішніх справ України», яке затверджене постановою КМУ від 28.10.15 №878, наказу МВС України від 06.11.15 №1377, яким затверджено Інструкцію про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та низки інших нормативно-правових актів. Однак це закономірно, адже початкові рамки прийняття роботи до захисту та

процедури її захисту відмежовані значними часовими проміжками протягом яких динамічні зміни національного законодавства є усталеним явищем.

7. Емпірична основа дисертаційного дослідження є досить об'ємною, судячи із проведеного мною аналізу дисертації та автореферату, зокрема Ігор Іванович на сторінках роботи оперує результатами проведеного аналізу та синтезу звітів Судової адміністрації Львівської області, статистичними даними ВСУ та ГСУ МВС України, Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ; рішеннями Європейського суду з прав людини та рішення Конституційного Суду України, судовими рішеннями, розміщеними у Єдиному реєстрі судових рішень.

При цьому, очевидно через обмежений обсяг автореферату, Ігор Іванович у відповідній структурній частині вступу не в повному обсязі наводить всю використану ним емпірику.

Наведені вище та відзначені під час аналізу змісту дисертації положення не вичерпують всього, що може стати предметом дискусії при оцінці та захисті дисертаційного дослідження. Було б, мабуть, завищеним очікуванням, щоб у цьому, фактично першому, комплексному у вітчизняній правовій науці дослідженні були лише безспірні положення, підходи і висновки. Та й останні навряд чи можна визнати рівнозначними за важливістю і значенням. Разом з тим є доконаним фактом, що більшість з них заслуговують уваги представників правової науки і освіти, законодавця, практикуючих юристів (насамперед слідчих). Вони генерують нові ідеї в організації досудового розслідування та підтверджують належний рівень дисертаційного дослідження.

Теоретичне значення полягає в тому, що як дисертація, так і опубліковані на її основі праці дисертанта заповнюють значною мірою прогалину у вітчизняній правовій науці – створюють гідний фундамент для удосконалення забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні

Практична значимість проведеного дисертантом дослідження вже підтвержене низкою поважних державних та громадських інституцій, які впроваджують результати дослідження в нормотворчу практику, в навчальний процес, в практичну діяльність.

Для науково-дослідної діяльності проведене дисертантом дослідження та його результати цінне тим, що опубліковані на його основі праці дослідника (наукові статті, тези доповідей на наукових форумах) і сформульовані в них положення генеруватимуть нові ідеї, наукові дискусії, які дадуть можливість глибше розвивати цей важливий для суспільства і держави науково-прикладний напрямок та впроваджувати здобуті результати.

Вищевикладене дає підставу для такого узагальненого висновку: дисертаційне дослідження **«Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні»** відповідає науковій спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність та її паспорту.

Воно є цілісним і завершеним дослідженням актуальної для правової науки проблеми. Її дослідження дало можливість одержати важливі науково-обґрунтовані результати, пов'язані з реальним забезпеченням відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні.

Ці результати у своїй сукупності дають підставу кваліфікувати дисертаційне дослідження як вагомий внесок у розвиток вітчизняного вчення про забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні. Воно відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 та кваліфікаційним вимогам Міністерства освіти і науки України, а його автор – Татарин Ігор Іванович –

заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
та оперативно-розшукової діяльності
факультету №3
(м. Івано-Франківськ)
Національної академії внутрішніх справ

І. В. Басиста

«28» грудня 2015 року

Підпис Ірини Володимирівни Басистої
ЗАСВІДЧУЮ

